

เรื่องเล่าสะท้อนกรรม

The Concept of Karma in Folktales

ประภาพร ธนกิตติเกษม¹

Prapaporn Tanakittikasame

(humanjo16@outlook.co.th, pumpim111@gmail.com)

Received: December 24, 2019

Revised: December 26, 2019

Accepted: December 26, 2019

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการนำเสนอมุมมองหลักพุทธธรรมคำสอนในพุทธศาสนาเรื่องกรรม โดยศึกษาผ่านนิทานพื้นบ้าน ชาว และเรื่องราวของนางโรหิณีในอรรถกถา ประเด็นแรก นิทาน พญาคันคาก เป็นนิทานท้องถิ่นอีสาน นิทานเรื่องนี้มีเนื้อหาและจุดมุ่งหมายเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต การเกษตร แผ่นดินแห้งแล้งทำให้เกิดตำนานและพิธีกรรมขอฝน บริบททางสังคมท้องถิ่นเป็น สังคมชาวนาควบคู่สังคมพุทธศาสนาจึงมีแนวคิดปรัชญาพุทธศาสนาปรากฏ ประเด็นที่สอง เรื่อง ของข่าว และประเด็นที่สามเรื่องราวเกี่ยวกับนางโรหิณีในอรรถกถา เนื้อหาหลักสะท้อนแนว พุทธปรัชญา จากการศึกษาพบว่านิทานพญาคันคาก ประเด็นข่าว และเรื่องราวของนางโรหิณี ในอรรถกถา ล้วนสะท้อนคิดเรื่องของกุศลกรรม ให้กระทำความดี ละเว้นอกุศลกรรม งดกระทำ กรรมชั่ว ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติสอดคล้องกับคำสอนในพุทธศาสนา

คำสำคัญ : กรรม, สะท้อนคิด, เรื่องเล่า

Abstract

This article is a presentation of Buddhist perspective on Karma by studying through folk tales, news and the story of Mrs. Rohinee in the commentary (Atthakatha). The first aspect, the story of Phaya Khan Kak is a local folk tale of North Eastern of Thailand, this story has content and objectives

¹ กลุ่มวิชาศึกษาทั่วไป สถาบันเทคโนโลยีปทุมวัน (Department of General Education, Pathumwan)

related to the way of life of agriculture. Arid land produces legends and rituals for rain. The local social context is a peasant society in tandem with the Buddhist society, therefore, there are Buddhist philosophical concepts.

The second aspect concerns with news. And the third, the story of Mrs. Rohinee in the commentary (Atthakatha) has the main content reflected the Buddhist Philosophy. From the study found that the folk tales such as Phaya Kankha's story, news and stories of Mrs. Rohinee in the commentary reflected the thought of the good deeds, to do the good deeds Ignoring bad deeds, refrain from doing bad deeds which is a guideline consistent with Buddhist teachings.

Keywords: Karma, Concept, Folktales

บทนำ

เมื่อเกิดมามีรูปร่างอัปลักษณ์ เนื้อตัวเป็นตะปุ่มตะป่ำ ผิดแผกจากคนทั่วไป หากมองทางวิทยาศาสตร์ย่อมเป็นเรื่องของพันธุกรรมและโรคภัย แต่หากมองตามแนวพุทธปรัชญา เป็นเรื่องของกรรมซึ่งทำให้มีรูปร่างอัปลักษณ์ กรรมปรากฏทั้งในเรื่องเล่า นิทาน ตำนาน ชีวิตจริง ในช่วงหนังสือพิมพ์ ตลอดจนสื่อต่างๆ

ในที่นี้กล่าวถึงตำนานชื่อเสียงโด่งดังของท้องถิ่นอีสาน เรื่อง พญาคันคาก สุนทรภู่ วรรณคดี ได้กล่าวในนิทานออนไลน์สังเขปได้ว่า คันคากเป็นคำลาวสองฝั่งโขงตรงกับภาษาภาคกลางว่าคางคก พญาคันคาก เป็นนิทานท้องถิ่นอีสาน ประจำเดือนหก เป็นเรื่องราวของคางคกทำรบพญาแถนเพื่อขอฝนบรรเทาความแล้ง เป็นตำนานบั้งไฟพญานาคที่เล่ากันปากต่อปากจากคำบอกเล่าของคนลุ่มน้ำโขงสามพันกว่าปี เนื้อหาดัดแปลง แต่งเติมจนรายละเอียดต่างกันไป แต่ใจความหลักยังคงไว้ (สุนทรภู่ วรรณคดี, 2562) ในเนื้อเรื่องเล่าขานถึงพญาคันคากผู้สืบลายหน่อเนื้อเชื้อพระวงศ์แต่กลับมีร่างเป็นคางคก มีใช้คน ผิวหนังเป็นตะปุ่มตะป่ำมีรูปร่างอัปลักษณ์ พญาคันคากเป็นโอรสของพญาเอกราชและนางสีดา แคว้นชมพู แต่พญาคันคากมีกรรมที่เกิดมามีรูปร่างอัปลักษณ์ เนื้อตัวเป็นตุ่มเป็นปมน่าเกลียดน่ากลัวราวกับคางคก มีคำทำนายว่าวันหนึ่งเมื่อถึงเวลาพญาคันคากจะกลายรูปร่างเป็นมนุษย์ พ้นจากความอัปลักษณ์ นอกจากกรรมในเรื่องเล่าแล้ว ยังปรากฏกรรมที่มีรูปร่างอัปลักษณ์ซึ่งพบในชีวิตจริง ดังปรากฏเป็นข่าวดังบนกระดานข่าวโลกโซเชียล กล่าวถึงการอาพาธ

ของพระสงฆ์รูปหนึ่ง ปัจจุบันอายุ 83 ปี ท่านเป็นพระครูพระลูกวัดชื่อดังแห่งหนึ่งใจกลาง กรุงเทพมหานคร ในข่าวรายงานว่า การอาพาธของพระครูเกิดจากความผิดปกติของกลไกทางพันธุกรรม เป็นโรคบางอย่างที่ลูกหลานสืบมาจากบรรพบุรุษ การอาพาธของพระครูสร้างความสะเทือนใจให้แก่ผู้อ่านด้วยเนื้อหาข่าวและภาพข่าวพระครูอาพาธเป็นโรคผิวหนัง เนื้อตัวบวมโป่งก้อนเนื้อ ไทยรัฐออนไลน์ ได้รายงานข่าวพระครูอาพาธสรุปได้ว่าแพทย์วินิจฉัยเกิดจากความผิดปกติทางพันธุกรรมทำให้ตามผิวหนังเนื้อตัวเป็นตะปุ่มตะป่ำทั่วร่างกาย แม้ไม่ใช่โรคติดต่อแต่ก็ไม่หาย มีแต่เพิ่มก้อนตะปุ่มตะป่ำและท่านอาพาธและทนทุกข์นานกว่า 40 ปี (ไทยรัฐออนไลน์, 2562) กรรมที่มีรูปกายอัปลักษณ์ไม่ได้ปรากฏเพียงชายเท่านั้น ยังปรากฏพบผู้หญิงที่มีกรรมรูปกายอัปลักษณ์ ในคัมภีร์อรรถกถา มุลนิจิอุทธยานธรรมได้เล่าถึงสตรีที่มีรูปกายอัปลักษณ์ ชื่อนางโรหิณี นางเป็นโรคผิวหนังพุพองทั่วกาย รูปร่างอัปลักษณ์ น่ารังเกียจ วันหนึ่งพระพุทธรูปเจ้าเสด็จจาริกแสวงบุญผ่านมา นางโรหิณีได้ให้คนนิมนต์พระพุทธรูปองค์มาฉันที่โรงฉัน พระองค์ตรัสถามหาคนสร้างโรงฉันทรงทราบว่าคุณโรหิณีเป็นผู้สร้างแต่นางไม่กล้าพบใคร นางหลบเลี่ยงเพราะความอับอายรูปกาย พระพุทธรูปเจ้าทรงทราบมูลเหตุแห่งกรรมจึงให้คนไปตามนางโรหิณีมาเทศนาสั่งสอนและบอกมูลเหตุที่นางมีรูปกายอัปลักษณ์ (มุลนิจิอุทธยานธรรม, 2562)

จากนิทานเรื่องพญาคันคากผู้มีชาติกำเนิดอาภัพ ขาวพระครูอาพาธ ความอับอายของนางโรหิณีเรื่องเล่าในอรรถกถา ทำให้เกิดประเด็นชวนคิดและเราให้ศึกษาว่ากรรมคืออะไร ปัจจัยใดที่เป็นมูลเหตุทำให้เกิดกรรม และจะสิ้นกรรมได้อย่างไร

กรรมคืออะไร

ราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของกรรมไว้ดังนี้ ความหมายแรก คือ การกระทำ แบ่งได้ 2 แบบ คือการกระทำดีเรียกว่ากุศลกรรมและการกระทำไม่ดีเรียกว่าอกุศลกรรม ความหมายที่สอง คือ การกระทำที่ส่งผลร้ายมายังปัจจุบันหรือส่งผลร้ายต่อไปในอนาคตและความหมายที่สาม กรรมคือบาปหรือเคราะห์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) เมื่อพิจารณาตามความหมายของกรรมทั้งสามประการ แสดงให้เห็นว่ากรรมเป็นการกระทำที่ไม่ดีเป็นการกระทำผิดหลักคำสอนหรือข้อห้ามในศาสนา เป็นความประพฤติชั่วหมองและกระทำสิ่งสมไว้มากจนส่งผลเมื่อพิจารณาถึงการที่พญาคันคากเกิดมารูปเป็นคางคก กรณีพระครูอาพาธเป็นโรคผิวหนังมากกว่า 40 ปี มูลเหตุไม่ได้กล่าวไว้ในเรื่องตั้งต้นแต่อาจเป็นไปได้ว่าอกุศลกรรมในอดีตชาติส่งผลมาชาตินี้ อกุศลทำให้เสื่อมคุณเพิ่มโทษ คำว่า อกุศล เป็นหนทางแห่งการทำความชั่ว

ประกอบด้วย กายทุจริต วจีทุจริตและมโนทุจริต หรือ การกระทำชั่ว แสดงออกทั้งทางกาย วาจาและใจ อกุศลกรรมเป็นรากเหง้าแห่งความชั่ว ทั้งโลภะ (ความโลภ) โทสะ (ความโกรธ) และโมหะ (ความหลง) สามสิ่งนี้ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าท่านสอนให้พึงละเว้น เพราะเมื่อสามสิ่งนี้เกิดขึ้นแล้วจะเป็นมูลเหตุชักนำให้ใจคิดทำอกุศล เมื่อคิดอยากได้ อยากมี อยากเป็นก็เกิดทุกข์ ทุกข์ที่ต้องหามาให้ได้ เมื่อไม่ได้ด้วยวิธีสุจริตก็เป็นเหตุให้ทำอกุศล เลือก กระทำทุจริตเพื่อตอบสนองความอยากได้ อยากมีและอยากเป็น ดังเรื่องของนางโรหิณี หลังจากที่ นางเลี้ยงหลบไม่ยอมพบผู้คน พระพุทธเจ้าให้คนไปตามแล้วจึงเล่าอดีตของนางโรหิณีให้ฟังว่านาง ทำอกุศลไว้ในอดีตชาติ กาลก่อนนางโรหิณีเป็นมเหสีของพระเจ้ากรุงพาราณสี แต่นางมีจิตริษยา และอาฆาตนางรำที่พระเจ้ากรุงพาราณสีโปรดปราน นางจึงสั่งให้คนเอาผงหมามุ่ยมาโรยตัวนางรำ จนนางรำนั้นทรมาณ และทนทุกข์จากอาการคัน ผิวหนังแตกเป็นตุ่มพอง มากกว่านั้นนางโรหิณี ยังให้คนนำผงหมามุ่ยไปโรยบนที่นอนนางรำด้วย ทำให้แผลที่พองตามตัวอยู่แล้วยังยิ่งเพิ่มทวีคูณ กรรมที่ได้กระทำไว้ในชาติปางก่อน จึงทำให้นางโรหิณีตกอยู่ในสภาพไม่แตกต่างจากนางรำ

เมื่อพิจารณาตามรูปคำศัพท์ กรรมมูลเหตุเกิดจากกระทำอกุศลกรรม ก่อให้เกิดผลกรรม กรรมนั้นคือความทุกข์ ดังเรื่องของพญาคันคากที่มีกำเนิดเป็นคางคกรูปร่างผิดมนุษย์ในนิทาน ท้องถิ่นอีสาน, ชาวดังในโลกโซเซียล พระครูอาพาธเป็นโรคผิวหนังมานานกว่า 40 ปี และในคัมภีร์ อรรถกถาเรื่อง นางโรหิณี นางมีเนื้อตัวเป็นแผลพุพอง น่ารังเกียจ ทั้งสามล้วนเป็นทุกข์จากรูปกาย อับลักษณ์ ซึ่งเป็นรูปกายภายนอก ความผิดแผกแตกต่างจากคนทั่วไปทำให้ใจเศร้าหมอง ระทมทุกข์ ไม่กล้าเปิดเผยตน หลีกเลี่ยงการพบปะ ไม่เข้าสังคม เพราะความอับอาย

กรรมตามนัยแห่งพุทธธรรม

พระเทพเวที (ประยุทธิ์ ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงกรรมตามนัยพุทธธรรมไว้ว่า พระพุทธศาสนาสอนหลักความจริงว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ สิ่งของ รูปธรรมหรือนามธรรมเป็นวัตถุหรือเป็นเรื่องจิตใจ ไม่ว่าชีวิตหรือโลกที่แวดล้อมอยู่ก็ตาม ทั้งหมดล้วนเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย เป็นเรื่องของปัจจัยสัมพันธ์ ธรรมดาที่ว่านี้มองด้วยสายตาของมนุษย์ เรียกว่ากฎธรรมชาติ เรียกในภาษาบาลีว่า นิยาม แปลว่า กำหนดอันแน่นอน หรือความเป็นไป อันมีระเบียบแน่นอน เพราะปรากฏให้เห็นว่าเมื่อมีเหตุปัจจัยอย่างนั้นแล้วก็จะมีความเป็นไป อย่างนั้นๆ แน่นนอน (พระเทพเวที (ประยุทธิ์ ปยุตฺโต), 2531) หากพิจารณาความหมายกรรมตามนัยแห่งพุทธธรรมที่ได้อธิบายไว้ในหนังสือกรรมตามนัยแห่งพุทธธรรม หมวดจำแนกกรรม

ตามเวลาที่ให้ผลแห่งกรรม พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต) ได้แบ่งไว้ดังนี้ คือ 1) ทิฏฐธรรม เวทนียกรรม กรรมประเภทนี้ เป็นกรรมที่ให้ผลในชาติภพปัจจุบัน จะเป็นในเวลาใดของชีวิต ก็ได้ 2) อุปัชชเวทนียกรรม เป็นกรรมที่ให้ผลในชาติหน้า ถ้าไม่มีโอกาสให้ผลในชาติหน้าก็จะกลายเป็น อโหสิกรรม 3) อปรายเวทนียกรรม ไม่ว่าจะจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว ล้วนเป็นกรรมที่ส่งให้เกิดผลในอนาคตหรือภพต่อ ๆ ไป และ 4) อโหสิกรรม ไม่ว่าจะจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วใดใด ล้วนไม่มีโอกาสให้เกิดหรือให้ผล ไม่ต้องตามชดใช้กรรม (พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต), 2531)

ในนิทานพญาคันคากสะท้อนกรรมตามเวลาที่ให้ผลแห่งกรรม ได้แก่ 1) ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม เป็นกรรมที่ให้ผลในปัจจุบันคือชาตินี้ ในนิทานพญาคันคากมีความสอดคล้องกับทิฏฐธรรมเวทนียกรรม คือ พญาคันคากมีชาติกำเนิดเป็นโอรสกษัตริย์ผู้ครองเมืองที่มีรูปร่างอัปลักษณ์ รูปร่างเป็นคางคก มีผิวหนังเป็นตะปุ่มตะป่ำในชาตินี้ แต่ตลอดชีวิตมุ่งกระทำความดี ความดีเป็นที่ประจักษ์ ปกครองบ้านเมืองโดยยึดหลักนักปกครองที่ดี ครองแผ่นดินโดยทศพิธราชธรรม เมื่อเรื่องคลี่คลายและจบลง ในตอนท้ายร่างพญาคันคากกลับคืนกลายเป็นมนุษย์ที่มีรูปร่างงดงาม 2) อุปัชชเวทนียกรรม เป็นกรรมที่ให้ผลในชาติหน้า ในอรรถกถาเรื่องนางโรหิณีมีความสอดคล้องกับอุปัชชเวทนียกรรม คือ นางโรหิณีมีรูปร่างอัปลักษณ์ เนื้อตัวเป็นตุ่มพุพองเพราะในกาลก่อนทำอกุศลกรรมทั้ง 3 ประการ อันประกอบด้วย ประการแรก โลภะ (ความโลภ) นางโรหิณีต้องการเป็นหนึ่งในใจเดียวของสวามี จึงละทิ้งคุณธรรม และบันดาลโทษเมื่อสวามีถูกต้องตาต้องใจนางรำภาชนะที่รำถวายหน้าพระที่นั่ง, ประการที่สอง โทสะ (ความโกรธ) นางโรหิณีเกรี้ยวโกรธนางรำ ยากจนเกินระดับ ความอิจฉาจนเป็นที่มาของการคิดและทำร้ายผู้อื่น, ประการที่สาม โมหะ (ความหลง) นางโรหิณีหลงมัวเมาในลาภ ยศ สรรเสริญ และต้องการเป็นหนึ่งในใจเดียว จนทำให้นางจิตใจมืดบอดไม่คำนึงถึงคุณธรรมความดีงาม นางใช้กลอุบายทำร้ายนางรำด้วยการสั่งให้คนโรยผงหมามุยบนที่นอนนางรำจนทำให้ผิวกายนางรำมีตุ่มพุพองเป็นน้ำหนองดูน่าสมเพชเวทนา นางโรหิณีกระทำอกุศลกรรมดังกล่าวเมื่อเกิดในชาติต่อมากรรมจึงตามติดตัวทำให้นางมีผิวกายเป็นตุ่มพุพองน่ารังเกียจแก่ผู้คนทั่วไป 3) อปรายเวทนียกรรม เป็นกรรมที่ให้ผลในภพต่อ ๆ ไป เป็นได้ทั้งกรรมดีและกรรมไม่ดี กรรมนี้ให้ผลในอนาคต เมื่อพ้นจากชาติหน้าไปแล้วเมื่อได้โอกาสก็ให้ผลกรรมเมื่อนั้น แห่หลวงชาวไทยรัฐได้รายงานข่าวพระครูอาพาธที่อาพาธเป็นโรคผิวหนังรักษาไม่หาย トラบเท่าชีวิตของมนุษย์ยังอยู่ในสังสารวัฏ ยังไม่บรรลุถึงนิพพาน พระครูเป็นมนุษย์จึงไม่อาจหลุดพ้นจากสังสารวัฏหรือการเวียนว่ายตายเกิด กรรมจึงเปรียบได้กับสุนัขล่าเนื้อวิ่งตามทันเมื่อไรก็กัดเมื่อนั้น 4) อโหสิกรรม เป็นกรรมให้เลิกผลได้แก่ กรรมดีและกรรมชั่วซึ่งไม่มีโอกาสออกดอกออกผลเมื่อเวลาล่วงผ่านไป กรรมเมื่อเกิดขึ้นแล้ว

นั่น หากพิจารณากรรมของพญาคันคากสอดคล้องกับโอฬาสีกรรม คือ พญาคันคากเกิดมาเป็นคางคก อปลักษณ์ในชาตินี้อาจเป็นเพราะอดีตชาติทำอกุศลกรรมทำให้พญาคันคากมีชาติกำเนิดผิดแผกจากมนุษย์ปุถุชน แต่ด้วยพญาคันคากมุ่งกระทำความดีช่วยเหลือสรรพสัตว์และเพื่อนมนุษย์ อกุศลกรรมที่สั่งสมมานานจึงส่งผลยังองค์อมรินทร์ ประทานพรแก่พญาคันคากให้คืนรูปร่างกลายเป็นมนุษย์ผู้รูปร่างสง่าและงดงาม แสดงให้เห็นเหตุที่ว่าอดีตของ พญาคันคากทำอกุศลกรรมไว้จึงต้องมารับผลกรรมด้วยการทนทุกข์ทรมาน ชาติกำเนิดเป็นถึงหน่อเนื้อเชื้อพระวงศ์แต่กลับมีรูปร่างอัปลักษณ์เป็นคางคก จวบจนถึงวัยมีคู่ครองก็ต้องทุกข์ทรมาน ประราธนาจะวิวาห์กับหญิงงามแต่ถูกยับยั้งไว้ไม่ให้มีงานมงคล อย่างไรก็ตามพญาคันคากตกอยู่ในสภาวะทุกข์ในสภาพอัปลักษณ์ช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น ไม่ต้องทนทรมานตราบชั่วอายุขัย ด้วยเพราะพญาคันคากกระทำความดี มีจิตเป็นกุศลกรรม ปกครองบ้านเมืองยึดหลักทศพิธราชธรรม ทำให้บ้านปลายชีวิตผาสุกสวัสดิ์ ส่วนกรณีของนางโรหิณีที่ทรมานจากตุ้มแผลพุพองทั่วร่างกายแต่ท้ายที่สุดอาการของนางก็ทุเลาเบาลงจนหาย ไม่มีตะปุ่มตะปมนำร่างกายอีกต่อไป พิจารณาได้ตามกรรมที่นางโรหิณีเคยทำ อกุศลกับนางรำทำให้นางรำต้องทนทุกข์สาหัสก่อนสิ้นใจ อย่างไรก็ตามเข้าใจได้ว่านางรำโอฬาสีกรรมให้นางโรหิณีส่งผลให้ชาตินี้แผลพุพองทั่วกายของนางโรหิณีทุเลาและกลับมีผิวพรรณผุดผ่องสวยงามหลังจากที่นางทำความดีสร้างโรงฉันถวายพระพุทธรเจ้า

ความเข้าใจในกฎแห่งกรรม

ความเข้าใจในกฎแห่งกรรมช่วยเป็นหลักในการดำเนินชีวิต กรรมเป็นเรื่องของการกระทำ เมื่อพิจารณากรรมตามแนวพุทธศาสนาสะท้อนให้เห็นว่าใครทำอะไรโดยอ้อมไม่พ้นกรรมที่ได้กระทำ สุนทร พลามินทร์ กล่าวถึงกรรมเป็นเรื่องของการกระทำว่าเราควรจะทำอะไรและควรจะทำอย่างไร พร้อมกันนั้นกฎแห่งกรรมยังสอนให้เข้าใจเหตุผลและหลักการอันเนื่องมาจากเหตุปัจจัย เป็นเครื่องฝึกอบรมจิตใจให้เกิดความมุ่งมั่นมานะเพื่อทำความดีงามมีเหตุมีผลและมองเห็นโลกและชีวิตตามความเป็นจริง สร้างประสบการณ์การเรียนรู้และสร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเองโดยไม่คาดหวังจากการพึ่งพาด้วยการสวดอ้อนวอนขอพร (สุนทร พลามินทร์ อ้างถึงใน สุวัฒน์ จันทรจำนง, 2547) การที่นางโรหิณีซึ่งป่วยเป็นโรคผิวหนัง ดุน่ารังเกียจแต่นางไม่เคยละการทำความดี นางสร้างโรงฉันถวายพระพุทธรเจ้า ทำความสะอาดปิดกวาดเช็ดถู ทำภัตตาหารถวายเป็นนิจศีล นางปฏิบัติและพึงธรรมตามกาล เมื่อพระพุทธรเจ้าเล่าถึงอดีตชาติที่นางกระทำอกุศลต่อนางรำทำให้นางรำต้องทรมานจนสิ้นใจ นางโรหิณีเข้าใจในสิ่งที่ตนเป็นมูลเหตุ

เกิดปัญญา รู้เท่าทันในสิ่งตนกระทำไว้เมื่อทำสิ่งใดไว้อย่อมได้รับผล คำสอนของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งโปรดพระธรรมเทศนา มูลนิธิอุททยานธรรมได้นำมากล่าวไว้ว่ากรรมนั้นที่ทำแล้วในกาลนั้นส่งผลให้มาเป็นเช่นนี้ ความโกรธก็ดี ความริษยาก็ดีแต่เพียงเล็กน้อยย่อมไม่ควรทำเลย...บุคคลพึงละความโกรธ สละความถือตัว ล่วงสังโยชน์ทั้งสิ้นได้ ทุกข์ทั้งหลายย่อมไม่ตกต้องบุคคลนั้น ผู้ไม่ข้องในนามรูป ไม่มีกิเลสเครื่องกังวล เมื่อจบพระธรรมเทศนา นางโรหิณีจึงได้บรรลุโสดาปัตติผล ซึ่งเป็นหนึ่งในอริยผลหรือผลอันประเสริฐ และผิพรรณของนางโรหิณีประดุจทองคำ (มูลนิธิอุททยานธรรม, 2562)

ในกรณีพระครูอาพาธเป็นโรคผิวหนัง วิธีการดำเนินชีวิตของท่านสะท้อนให้เห็นว่าท่านรู้เท่าทันตนเอง ดังที่ท่านให้สัมภาษณ์นักข่าวไทยรัฐออนไลน์ว่า “ตั้งแต่อาตมาเป็นโรคประหลาดไม่เคยรู้สึกน้อยใจคิดเพียงว่าทุกคนเลือกเกิดไม่ได้และภูมิใจที่ได้เกิดมาลืมหูลืมตาในโลกในเมืองไทย ส่วนการดำรงชีวิตช่วงแรกลำบากมากแต่ต้องปรับตัวเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความเป็นอยู่ใหม่เพราะมีบางคนไม่เข้าใจจะรังเกียจร่างกายอันแปลกประหลาดนี้จนอาตมาเกิดความเคยชินปล่อยวางหมดสิ้น แต่ในมุมมืดนั้นยังมีแสงสว่างแห่งความดีอยู่บ้างเพราะคนส่วนใหญ่จะเข้ามาช่วยเหลืออาตมาตลอดแต่อย่างไรก็ตามคนเป็นโรคนี้อยู่มากในสังคมไม่ใช่เพียงอาตมาเท่านั้น อยากให้สังคมเข้าใจไม่ควรรังเกียจคนเหล่านี้เพราะการที่เขาเป็นโรคประหลาดเข้าใจพออยู่แล้วแต่หากมีคนรังเกียจยิ่งเป็นการซ้ำเติมมากกว่าเดิม สังคมควรให้กำลังใจเพื่อให้เขามีกำลังใจดำรงชีวิตต่อไป” (ไทยรัฐออนไลน์, 2562) จากคำให้สัมภาษณ์ของพระครูสะท้อนให้เห็นว่าท่านพระครูมีความเชื่อในกรรมดีจะช่วยไปให้ชีวิตพ้นจากความมืดมน แสงสว่างของท่านพระครูในที่นี้ คือ ท่านได้รับความช่วยเหลือจากคนส่วนใหญ่ในสังคม นอกจากนั้นท่านพระครูยังยึดปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนพุทธศาสนาว่าด้วยเรื่องพรหมวิหารสี่ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา คำกล่าวของท่านพระครูแสดงให้เห็นว่าท่านพระครูมีความเมตตา มีจิตใจแผ่ไมตรีแก่ผู้อื่น มีอาการเข้มแข็งเบิกบานเพราะท่านตระหนักและระลึกอยู่เสมอเพื่อให้ตนเองเกิดความเคยชิน ทำใจวางเฉย สงบใจ พร้อมปฏิบัติตนไปตามครรลองแห่งธรรม การอาพาธของพระครูทำให้ท่านเลือกหลบหน้าผู้คน ไม่สู้หน้าใครในช่วงแรกเท่านั้น เมื่อพระครูเข้าใจและรู้เท่าทัน ท่านไม่ย่อท้อยังคงปฏิบัติกิจของสงฆ์ตามปกติ ไม่หวั่นไหว ทำใจยอมรับสภาพความเป็นจริงที่เป็นอยู่และกล้าเผชิญกับโรคที่เป็น พระครูเลือกที่จะทำใจให้สงบจึงสามารถดำรงชีวิตได้ตามปกติมากกว่า 40 ปี แก่นกรรมที่ปรากฏในเรื่องนางโรหิณีและข่าวอาพาธของพระครูสะท้อนเรื่องกรรมส่งผลให้ต้องทนทุกข์กับร่างกาย ความอับลัษณ์น่ารังเกียจ เป็นสิ่งที่แก้ไขไม่ได้แต่เมื่อทำใจสงบและยอมรับความจริงด้วยความกล้าหาญ กล้าเผชิญ มุ่งมั่นสร้างกรรมดีต่อไป ความสุขใจจากกรรมดีย่อมทำให้ดำเนินชีวิตได้ตามปกติดังเช่นพระครูและนางโรหิณี

กรรมสะท้อนผ่านมุมมองของท่านพุทธทาสภิกขุ

กรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมดาธรรมชาติ ท่านพุทธทาสภิกขุได้อธิบายเรื่องกรรมไว้ว่ากรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมดาธรรมชาติ พุทธศาสนาได้ศึกษากรรมทั้งในทางปรมัตถธรรมคือศึกษาสภาพธรรมที่เป็นไปตามความเป็นจริงและศึกษากรรมในทางวิทยาศาสตร์ กรรมไม่จำเป็นต้องมีคนเป็นผู้กระทำหรือผู้ที่รับผลกระทบ มีเพียงธรรมชาติล้วน ๆ ก็เกิดกรรมได้ ธรรมชาติเป็นตัวกำหนดทำให้เป็นไป พระพุทธเจ้าสอนเรื่องกรรมและอธิบายไว้ว่ากรรมมาจากผัสสะ สุขหรือทุกข์ก็มาจากผัสสะ กิเลสคือกรรมก็มาจากผัสสะ ดังนั้นจุดตั้งต้นของกรรมคือผัสสะ ผัสสะคืออายตนะข้างใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กับอายตนะข้างนอกคือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อัมมารมณเฑียร เมื่อรวมกันก็เกิดความรู้สึกรู้สึกที่เรียกว่าวิญญาณทางตา วิญญาณทางหู วิญญาณทางจมูก วิญญาณทางลิ้น วิญญาณทางกาย วิญญาณทางใจ สามอย่างนี้พบกันเรียกว่า ผัสสะเป็นวิทยาศาสตร์ (พุทธทาสภิกขุ, 2548) ท่านพุทธทาสภิกขุ ยังได้กล่าวถึงการศึกษากรรมตามแบบพระพุทธเจ้าจะรู้สึกทันทีว่า มันเป็นทุกข์อย่างนี้ โดยเนื้อแท้แล้วมันไม่มีคนมีแต่ปฏิภาณสมุปปันนธรรมคือธรรมชาติ เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย เกิดขึ้นดับลงเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ กรรมเกิดมาจากผัสสะ จงจัดการให้ผัสสะหมดความหมายแล้วกรรมก็จะสิ้นสุดลง (พุทธทาสภิกขุ, 2548) กรรมผ่านมุมมองท่านพุทธทาสภิกขุสะท้อนคิดได้ในเรื่องรูปกายที่ยังติดยึดในร่างกายต้องสวयรูปร่างต้องงาม ใช้ตามองกายเมื่อกายไม่งามก็เป็นทุกข์ ใจต้องการงามรูปลักษณ์เมื่อไม่ได้ดังใจก็เป็นทุกข์ หูได้ยินคนพูดว่ารังเกียจ นึกคิดก็เป็นทุกข์ อารมณ์เป็นทุกข์ ความสุขย่อมไม่เกิด พญาคันคากยังยึดติดในผัสสะ ต้องการมีรูปกายเป็นมนุษย์สง่าและงดงาม เมื่อถึงวัยมีคู่ครองก็ต้องการดำเนินชีวิตเหมือนมนุษย์ทั่วไป พระครูยึดติดในผัสสะ ทุกข์ทรมานกลัวคนรังเกียจ พระครูเลือกไม่พบปะผู้คน ไม่สู้หน้าใคร เรื่องนางโรหิณี นางยึดติดในผัสสะ ไม่กล้าพบใครแม้พระญาติเสด็จจาริกแสวงบุญมาถึงภูมิลำเนา สะท้อนคิดได้ว่าการจัดการผัสสะให้หมดความหมายลงนั้นเป็นสิ่งที่ยากลำบากยิ่ง กรรมไม่มีตัวตนคนจริงๆ ก็ยอมได้ ถ้าความรู้สึกทุกข์เกิดขึ้นเพราะเป็นไปอย่างนั้น เป็นเพียงอุปาทาน เป็นเพียงมโนกรรมซึ่งก็ทำให้ทุกข์อยู่ในใจ ไม่เห็นเป็นรูปธรรม แต่ทุกข์ก็ทำให้ร้อนอยู่ในใจแล้ว อย่างนี้ก็เรียกว่าได้รับผลกระทบ ดังนั้นกรรมในความหมายของท่านพุทธทาสภิกขุจึงสะท้อนคิดได้ว่ากรรมไม่มีวันหมดหากไม่ทำให้ผัสสะหมดความหมาย ชาวพระครูบนกระดานข่าวโซเชียล เรื่องนางโรหิณีและนิทานพญาคันคากปรากฏกรรมในจุดร่วมเดียวกัน คือกรรมที่เกิดจากยึดผัสสะทั้งอายตนะภายในและภายนอกทำให้เกิดทุกข์ ทางออกคือระงับจิตใจให้สงบ ประพฤติกรรมดี ดำรงคุณธรรม เกิดแล้วแก้ไขได้หรือไม่ได้ต้องทำใจยอมรับเพราะกรรมเป็นสิ่งที่หนีไม่พ้น

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) กล่าวถึงกรรมตามปกตินั้นจะมีความหมายโยงไปถึงเรื่องสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือความสุขและความทุกข์เพราะความสุขและความทุกข์เป็นผลสืบเนื่องไปจากกรรมโดยที่กรรมเป็นเหตุและสุขทุกข์เป็นผล เมื่อยังมีกรรมก็ยังคงวนเวียนอยู่ในวังวนแห่งสุขและทุกข์ ถ้าถึงถึงภาวะที่ติงามสูงสุดเป็นที่หมายโดยไมให้มิข้อบกพร่องเหลืออยู่เลย ภาวะที่ยังระคนด้วยสุขและทุกข์ก็คือยังไม่พ้นจากทุกข์ดังนั้นกรรมจึงยังเกี่ยวเนื่องอยู่กับทุกข์ (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2531)

เรื่องนิทานพญาคันคากยังมีกรรมและผลกระทบอื่นที่น่าสนใจ ขวนศึกษา กรรมที่ยังระคนด้วยสุขและทุกข์ ยังไม่พ้นจากทุกข์ ยังวนเวียนอยู่ในวังวน ต้นเรื่องเริ่มยุคที่มนุษย์ สรรพสัตว์ ก้อนหิน ดิน ฟ้า ลม ทะเล แผ่นดิน โลกา ฯลฯ สื่อสารกันด้วยภาษาเดียวกัน พญาแกนเป็นใหญ่อยู่แดนสวรรค์ พญาแกนผู้สร้างฤดูกาล ทำความดีช่วยเหลือสรรพสิ่งทุกชีวิตบนผืนโลก ผู้คนเลื่อมใสศรัทธากราบไหว้บูชาพญาแกน ต่อมาเมื่อเปลี่ยนแปลงไปเมื่อพญาคันคากมีเมตตาช่วยเหลือสรรพสัตว์ใหญ่ น้อย ผู้คนยกย่องสรรเสริญกราบไหว้บูชา จนลืมนบูชาพญาแกน เรื่องราวใหญ่โตเกิดขึ้นเมื่อพญาแกนโกรธมากที่ถูกลืมนจึงละเลยหน้าที่ ฟ้าฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลทำให้สรรพสัตว์เดือดร้อน บ้านเมืองแห้งแล้งทุรกันดาร พญาแกนไม่ช่วยเหลือใดใด จนกระทั่งสรรพสัตว์ต่างพากันวิงวอนขอพญาคันคากให้ช่วยเหลือ เดิมพญาคันคากต้องการเจรจาแต่เมื่อไม่เป็นผล พญาคันคากจึงทำรบพญาแกน นิทานเรื่องนี้ทำผู้อ่านให้คิด นานาประเด็นชวนศึกษา กรรมในบริบทที่แตกต่างกัน สุกัญญา ภัทราชัย ได้กล่าวถึงนิทานพญาคันคากไว้ว่าเมื่อพิจารณาถึงแก่นของเรื่องแล้วปรากฏแนวปรัชญาพุทธศาสนา กรรมดี-กรรมไม่ดี ในบริบทที่แตกต่างกัน มนุษย์ทุกคนย่อมไม่สมหวังในชาตินี้เพราะผลของกรรมในชาติปางก่อนแต่ต้องยอมอดทนต่อวิบากยากเข็ญในชาติปัจจุบันเพื่อเสวยสุขารมณ์ในชาติหน้า ส่วนชาติปัจจุบันต้องกัมนำรับกรรมโดยคุณิยภาพ (สุกัญญา ภัทราชัย, 2538) กรรมอะไรทำให้พญาคันคากต้องทำรบพญาแกน การบงส่งผลอย่างไรต่อพญาคันคากและพญาแกน ผลกรรมเป็นอย่างไร สะท้อนคิดในเรื่องกรรม และสิ้นสุดกรรมได้อย่างไร

นิทานท้องถิ่นอีสานตำนานบุญบังไฟ เรื่อง พญาคันคากทำรบพญาแกน

สุจิตต์ วงษ์เทศเล่าเรื่องพญาคันคากไว้ในมติชนออนไลน์ เรียบเรียงได้ว่า เมื่อกาลก่อนผีและคนเดินทางไปมาหาสู่กัน คนกับสัตว์สื่อสารกันรู้เรื่อง ณ เมืองขมพูมีผู้ปกครองนามว่า พญาเอกราช มีมเหสีนามว่า นางสีดา นางคลอดลูกเป็นคันคาก หรือ คางคก ผิวขรุขระน่าเกลียด ขณะที่

คลอດลูกนั้น ดิน ฟ้า อากาศแปรปรวน เสียงฟ้าร้องฟ้าผ่าสะเทือนเลื่อนลั่นอัศจรรย์ใจ หมอผีทำนายชะตาพยากรณ์คากว่าจริงแล้วเป็นผู้มีบุญญาธิการจะมีอำนาจวาสนาในภายภาคหน้า เมื่อถึงวัยมีคู่ครอง ต้องการมีคู่แต่นางสีดาและพญาเอกราชขอให้รองนกว่าบุญญาธิการของพญาคันคากจะสำแดงกลายร่างกลับคืนเป็นมนุษย์รูปงามเสียก่อน ทำให้พญาคันคากผิดหวัง จึงวอนขอพรจากเทพเทวดา ด้วยคุณงามความดีที่ได้สั่งสมมาพระอินทร์จึงมาให้พร เนรมิตคัมภีร์ให้ทั้งอุ้มสมนางจากอูรุกรูทวิปที่เคยเป็นเมียขั้วของพญาคันคากในอดีตชาติให้กลับมาเป็นเมียขั้วอีก พญาคันคากถอดรูปคางคกในคืนนั้น ร่างกายคืนกลับสู่มนุษย์ชายหนุ่มรูปงาม พญาเอกราชและนางสีดาดีใจมาก ยกบ้านเมืองให้ครอง ต่อจากนั้นพญาคันคากทรงปกครองโดยทศพิธราชธรรม ชื่อเสียง คุณงามความดีเลื่องลือไปไกล บ้านเมืองน้อยใหญ่ให้ความเคารพ ศรัทธาจนผู้คนลืมนุชาพญาแถนที่อยู่บนสวรรค์เป็นเหตุให้พญาแถนโกรธเคืองพญาคันคาก ถึงฤดูกาลที่นาคต้องเล่นน้ำบนสวรรค์ พญาแถนปิดประตูไม่ให้นาคเล่นน้ำ น้ำจึงไม่กระเซ็นกระสายตกลงมาเป็นสายฝน ทำให้บ้านเมืองแห้งแล้งอยู่หลายปี เป็นเหตุให้สรรพสัตว์น้อยใหญ่ขาดน้ำ พืชพันธุ์ธัญญาหารล้มตายลง เหล่าสัตว์เดือดิ้นจึงรวมกันไปขอร้องพญาแถนให้ช่วย พญาแถนจึงเกณฑ์ไพร่พลสัตว์ทำรบพญาแถนจากแผ่นดินสู่สวรรค์ด้วยการให้สัตว์ช่วยกันสร้างทางขึ้นแล้วเคลื่อนพลไปสู้รบกันถึงเมืองแถน ใช้ชั้นเชิงรบชิงชัยกัน สุดท้ายพญาแถนแพ้ พญาคันคากจึงสั่งให้พญาแถนเปิดน้ำลงไปยังเมืองมนุษย์ พญาแถนแสร้งพูดว่านานเกินไปก็อาจจะลืม พญาคันคากบอกว่าจะให้พญานาคขึ้นมาบอกเมื่อถึงเวลาเล่นน้ำ พญาแถนท้วงกลับว่าเมืองแถนอยู่ไกลมากจะมาถึงได้อย่างไร พญาคันคากบอกว่าจะให้พญานาคขี่บั้งไฟขึ้นมา เมื่อได้ยินเสียงแล้วมองเห็นบั้งไฟมีหัวพญานาคก็ให้เปิดน้ำลงไปยังโลกมนุษย์ พญาแถนจำต้องน้อมรับคำสั่ง นับตั้งแต่พญาคันคาก รบชนะพญาแถน บ้านเมืองสงบผู้คนและสรรพสิ่งมีชีวิตทั้งหลายในชมพูทวีปต่างมีชีวิตอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข เมื่อย่างเข้าเดือนหกได้เวลา พญานาคจะขี่บั้งไฟไปบอกพญาแถนให้เปิดน้ำฝนลงมาโปรยธรรมชาตินาสู่เมืองมนุษย์ ต่อมากลายเป็นประเพณีบุญบั้งไฟ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2562)

พญาคันคากทำกุศลกรรม-ปกครองบ้านเมืองโดยทศพิธราชธรรม

พญาคันคากทำรบพญาแถนเพื่อช่วยเหลือสรรพชีวิตให้มีโอกาสได้ธรรมชาติดีกลับคืนมา การเลือกขณะเข้ารบชิงชัยสะท้อนวิสัยความเป็นผู้นำ ที่มีใจเมตตา อ่อนโยน ไม่ถือตัว ขณะรบพญาคันคากใช้กลวิธีในการขอร้องสรรพสัตว์ที่ร่วมทัพในการรบ ที่ปรากฏในเรื่องเช่น ขอให้นาคขุดตัวม้วนเป็นทางแล้วขอให้ปลวกขุดดินมาพอกทำถนนจากเมืองมนุษย์ไปยังเมืองสวรรค์ ขอให้นาค

แปลงเป็นช้างศึก ขอให้ภบ เขียดเป็นกองหน้า เป็นต้น ดังที่ได้ยกตัวอย่างมานี้สะท้อนให้เห็นมงคลชีวิต สมมติ จินดาพิชฐานเรียบเรียงมงคลชีวิต ข้อที่ 23 ซึ่งจัดเป็นมงคลกลุ่มที่ 7 ในมงคล 38 ประการ คือ การแสดงความอ่อนน้อม ไม่ลดตัวจนเกินควร ไม่ถือตัว ใช้วาจาบำรุงกำลังใจผู้ฟังให้ชื่นบาน เมตตากรุณา จิตใจเข้มแข็งแต่อ่อนโยน ไม่แข็งกระด้าง (สมมติ จินดาพิชฐาน, 2556) สะท้อนให้เห็นว่าพญาคันคากทำกรรมดี ถือปฏิบัติตามแนวมงคล 38 ข้อที่ 23 ว่าด้วยเรื่องของความอ่อนน้อม ไม่ถือตัว ไปที่ไหนสรรพสัตว์ตลอดจนคนใดใดก็รัก ตรงกันข้ามกับพญาเถนที่แสดงตนเย่อหยิ่งถือตัว อวดดี ยกตนข่มท่าน ในเนื้อเรื่อง พญาเถนโกรธ และโมโหมากที่บรรดาคน สัตว์ทั้งหลายภักดี ชื่อสัตย์ เคารพนับถือพญาคันคากมากจนลืมหูลืมตาไปหมด พญาเถนหลงในอำนาจยึดถือตนเองเป็นสำคัญ จนหลงลืมตน ดังเนื้อเรื่องที่กล่าวถึงพญาเถนโต้ตอบพญาคันคากว่าพญาเถนเป็นใหญ่ในฟ้าผืนนี้ มีธรรมประจำฟ้า ผุ่งเถนถ้วนหน้าอยู่ในปกครองไม่เคยทำให้ขุนช่องหมองใจให้กังวล พญาเถนอ้างถึงตนว่าเป็นใหญ่ในแผ่นดินไม่ใช่ข้าคอยแต่งฟ้าแต่งฝนให้ใครๆ แล้วทำไมพญาคันคากจึงยกทัพมาทำรบแล้วว่าพญาเถนไม่เป็นธรรม จากนั้นพญาเถนเสกมนตร์เรียกสัตว์มีพิษ สัตว์ดุร้าย มีเขี้ยว เสกอาวุธเพิ่มในกองทัพ กองทัพของพญาเถนล้วนถูกเสกโดยมนตราพญาเถน ไม่มีกองทัพสรรพชีวิตดังกองทัพพญาคันคาก สะท้อนคิดว่าพญาเถนไม่รู้ระดับต่อบุคคลกลับเลือกทำในกรรมไม่ดี สมมติ จินดาพิชฐานได้เรียบเรียงมงคลชีวิต ข้อที่ 24 ซึ่งจัดเป็นมงคลกลุ่มที่ 7 ในมงคล 38 ประการ คือความสันโดษ ซึ่งหมายถึงความยินดี ความพอใจด้วยของของตน รู้จักความเพียงพอ ไม่อยากได้อะไรอื่น ไม่อยากได้เกินกำลัง หรือยอมสละในสิ่งที่มีเพื่อให้ประโยชน์แก่ผู้อื่น (สมมติ จินดาพิชฐาน, 2556) พรอันเป็นมงคลสะท้อนให้เห็นว่าหากพญาเถนยึดถือมงคลชีวิตข้อ 24 คือยึดถือความสันโดษนี้ได้ย่อมทำให้พญาเถนมีความสุขความเจริญ แต่เพราะไม่เสียสละและไม่รู้จักพอ เป็นเหตุให้ถึงแก่ความเสื่อม เสื่อมทั้งลาภ ยศ สรรเสริญและเสื่อมความสุข สมมติ จินดาพิชฐาน ได้กล่าวถึงลักษณะของความสันโดษที่ปรากฏในมงคลข้อที่ 24 นี้ ประกอบด้วย 1) สแกนสันโดษ คือ มีความยินดีตามที่มี 2) สันเตนสันโดษ คือ ยินดีพอใจในสิ่งที่ได้มา 3) สเมนสันโดษ คือ ยินดีตามควร สิ่งควรได้ควรมี 3 ประการประกอบด้วย ยถาลาภคือความควรแก่ฐานะ ไม่ว่าจะหยาบหรือประณีตก็ควรยินดีพอใจด้วยสิ่งนั้น ไม่ติดใจอยากได้อะไรอื่น ยถาผลคือความควรแก่สมรรถภาพ ไม่อยากได้เกินกำลัง ยอมสละให้ผู้อื่นหากเห็นประโยชน์และยถาสูปะคือความควรแก่ศีลธรรม ยินดีตามควรที่เหมาะสมกับตน สมควรแก่ภาวะ ฐานะแนวทางของชีวิต (สมมติ จินดาพิชฐาน, 2556) นิทานพญาคันคาก สะท้อนให้เห็นว่าพญาเถนละเลยและลืมนึกถึงปฏิบัติมงคลชีวิตข้อที่ 24 เพราะไม่เลือกปฏิบัติในทางสันโดษทั้งสาม ไม่ยินดีตามที่มี ไม่ยินดีพอใจในสิ่งที่ได้รับ และไม่ยินดีตามควร ความไม่เพียงพอในอำนาจวาสนา ลาภ ยศ สรรเสริญ ความเทียบเทียมเท่าพญาคันคาก ทำให้พญาเถนไม่มีความสุข ชีวิตจึงมีทุกข์

วสิน อินทสระ ได้อ้างถึงอังคตตรนิกายไว้ว่าผู้มีกายสะอาด วาจาสะอาด ใจสะอาดไม่มี อาสวะคือกิเลสที่หมักหมม นักปราชญ์เรียกผู้สะอาดสมบูรณ์ด้วยความสะอาดเช่นนั้นว่าเป็นผู้ล้าง บาบได้...ในชีวิตธรรมดาสามัญว่ามีใครคนหนึ่งเคยทำความเดือดร้อนเจ็บช้ำใจให้แก่เรา ต่อมาเขารู้สึกตัวรีบทำความดีต่อเราและทำการใหญ่ เราเห็นใจเขา กลับรักเขา ให้อภัยในความผิดพลาดของเขา จริงอยู่สิ่งที่เขาทำลงไปแล้วนั้นเป็นอันทำแล้ว ทำคืนไม่ได้แต่ความดีใหม่ที่เขากลับไปเป็น อันมากย่อมมีผลลบล้างความชั่วได้ นอกจากนั้นยังมีกำไรเสียอีก อีกอุปมาหนึ่งเหมือนคนเคยเป็น หนี้ เมื่อได้ใช้หนี้แล้วใช้หมดแล้วยังมีเงินเหลือให้ผู้ที่เขาเคยเป็นหนี้อีกมากมาย อย่างนี้เจ้านี้ย่อมจะ พอใจเป็นอันมาก เขาได้ชื่อว่าเคยเป็นหนี้เท่านั้น หนี้สินหาได้ติดตัวเขาอยู่จนบัดนี้ไม่ การทำชั่ว เหมือนการก่อหนี้ ส่วนการทำดีเหมือนการปลดเปลื้องหนี้และการให้หนี้ การทำความดีจึงดีกว่า การทำชั่ว (วสิน อินทสระ, 2555) สอดคล้องกับเรื่องกรรมดีของพญาคันคากผู้ที่ตั้งอยู่ใน ทศพิธราชธรรม กระทำกุศลกรรมเมื่อสั่งสมมากจึงได้รับอานิสงส์ของกุศลกรรมนั้น สุวัฒน์ จันทรจางง ได้กล่าวไว้ในทางพุทธศาสนาเกี่ยวกับ ชั่ว โดยเฉพาะคำว่า ดี นั้นมีความหมายค่อนข้าง กว้างระหว่างภาษาคนกับภาษาธรรม ดี ในภาษาคนหรือในสังคมหนึ่งอาจเป็นของที่ไม่ดีหรือชั่วใน อีกสังคมหนึ่งก็ได้ ทั้งนี้แล้วแต่มุมมองของแต่ละคนหรือแต่ละสังคมที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน พฤติกรรมอย่างหนึ่งที่ถือว่าดีในสังคมหนึ่ง อาจไม่เป็นที่ยอมรับในอีกสังคมหนึ่ง แล้วแต่ค่านิยมที่ ยึดถือกันมา หากเราพิจารณาความหมายของคำว่าดีและชั่วตามกฎหมายแห่งกรรมในพุทธศาสนาคน ส่วนใหญ่มักใช้คำว่ากุศลและอกุศล คือ บังคับปรุงแต่งสภาพและคุณภาพของจิตที่นำไปสู่ พฤติกรรมและบุคลิกภาพ ดังนั้นคำว่ากุศลกรรมจึงหมายถึงการกระทำโดยเจตนาไม่ว่าจะเป็นทาง กาย วาจา ใจ (สุวัฒน์ จันทรจางง, 2547)

รากแห่งกุศลที่พญาคันคากมีประจำใจ ประกอบด้วย 1) อโลภะ คือ การไม่โลภ สอดคล้องกับพญาคันคาก ในเรื่องพญาคันคากเสียสละความสุขส่วนตนเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นที่ ประสบความทุกข์ยากจากภาวะความแร้นแค้น 2) โทสะ คือ การไม่คิดร้าย ในเรื่องพญาคันคากมี ความเมตตาผู้ที่ด้อยกว่า ท่านพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากโดยไม่คำนึงถึงความยากลำบาก หาทางออกและช่วยแก้ไขปัญหามาจนถึงที่สุด ดังเห็นได้จากการที่พญาคันคากขอเจรจาต่อรองกับ พญาเถน เมื่อไม่สำเร็จจึงต้องเจรจาทำรบและดำเนินเหตุการณ์จนถึงรบพุ่งกับพญาเถน 3) อโมหะ คือ การไม่หลง ในเรื่องพญาคันคากไม่หลงมัวเมาในอำนาจ วาสนา ดังเห็นได้จากเรื่องท่านได้รับความ เคารพยกย่อง เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของคนและสรรพสัตว์ พญาคันคากใช้ปัญญาหยั่งรู้เหตุผล แยกความดี ชั่ว รบรู้และมองเห็นตามที่เป็นจริง เมื่อเกิดความขัดแย้งกับพญาเถน ท่านได้ใช้ความ พยายามในการเจรจากับพญาเถนแต่ไม่เป็นผล พญาเถนไม่ยิดในหลักกุศลกรรม ตรงกันข้ามกับ

พญาคันคากที่พร้อมด้วยกุศลกรรม 3 ประการ ท่านยึดปฏิบัติในทางกุศลจึงเป็นที่เคารพยกย่อง นับถือ มีเกียรติยศและศักดิ์ศรี ผู้คนให้ความจงรักภักดีทั้งชื่นชมในความประพฤติดีของพญาคันคาก

การที่พญาคันคากเกณฑ์พลทำรบพญาแถนเป็นการประกอบกรรมดีหรือไม่ วคิน อินทสระ ได้อธิบายแนวคิดตามหลักธรรมคำสอนพระพุทธเจ้าไว้ว่า กรรมใดทำแล้วไม่เดือดร้อนภายหลัง กรรมนั้นดี บุคคลทำกรรมใดแล้วเดือดร้อนภายหลังกรรมนั้นไม่ดี ความดีถือได้ว่าเป็นมาตรฐานเครื่องตัดสินกรรมดีกรรมชั่วอีกอย่างหนึ่งตามแง่ของพระพุทธเจ้าคือกรรมใดทำแล้วทำให้กิเลสพอกพูนขึ้น กรรมนั้นเป็นกรรมชั่ว ส่วนกรรมใดทำแล้วเป็นไปเพื่อขัดเกลากิเลส ทำให้กิเลสเบาบางลง กรรมนั้นเป็นกรรมดี มาตรฐานแห่งความดีของพระพุทธองค์นั้นอยู่ที่การลดโลภ โกรธ หลง ยิ่งลดได้มากเท่าใดยิ่งดีเท่านั้น ลดได้หมดก็ดีที่สุด (วคิน อินทสระ, 2555) การที่พญาคันคากทำรบพญาแถนเพื่อยุติปัญหาและหาข้อตกลงร่วมกันจึงเป็นกรรมดี ไม่ใช่กรรมชั่วเพราะกรรมดีนั้นเกิดจากเจตนาดี เจตนาช่วยเหลือผู้อื่น กรรมดีที่พญาคันคากได้ยึดถือปฏิบัติ ทำให้สรรพชีวิตใหญ่น้อยพร้อมใจร่วมรบด้วยความกล้าหาญ พญาคันคากได้รับการยอมรับนับถือ ผู้คนต่างพากันเลื่อมใส เทิดทูนบูชาอย่างจริงใจ ความศรัทธาเคารพที่มนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ความเคารพพญาคันคากเพราะท่านปฏิบัติสอดคล้องกับพุทธธรรม มงคลข้อที่ 3 ซึ่งจัดเป็นมงคลกลุ่มที่ 1 ในมงคล 38 ประการ เป็นมงคลของชีวิตที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมหลักมงคลชีวิต 38 ประการแก่บรรดาเทพบุตร หากนำไปปฏิบัติจะพบกับความสุข ความสำเร็จในชีวิต

สมมติ จินดาพิชฐาน ได้เรียบเรียง มงคลข้อที่ 3 ในกลุ่มที่ 1 เป็นการฝึกให้คนเป็นดี มี 3 ข้อ ประกอบด้วย การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต และการบูชาบุคคลที่ควรบูชา ซึ่งเป็นการแสดงความเคารพเทิดทูน นอบน้อมบุคคลที่เรานับถือ เลื่อมใส อย่างจริงใจ บุคคลที่ควรบูชา ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระภิกษุ ภิกษุณี และพระมหากษัตริย์ที่ตั้งมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรมซึ่งเป็นธรรมของพระราชา กิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรประพฤติ เป็นคุณธรรมสำคัญของผู้ปกครองบ้านเมือง (สมมติ จินดาพิชฐาน, 2556) พญาคันคากยึดหลักในการปกครองบ้านเมือง ทำกุศลกรรมโดยประพฤติปฏิบัติตามหลักของนักปกครองที่ดีสอดคล้องกับหลักทศพิธราชธรรม ราชบัณฑิตยสถาน ได้กล่าวถึงทศพิธราชธรรม คือ จริยวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินทรงประพฤติเป็นหลักธรรมประจำพระองค์ หรือคุณธรรมของผู้ปกครองบ้านเมือง มี 10 ประการ ได้แก่ 1) ทาน คือ การให้ 2) ศีล คือ การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย 3) บริจาค คือ ความเสียสละ 4) อาชชวะ คือ ความซื่อตรง 5) มัททวะ คือ ความอ่อนโยน 6) ตบะ คือ การข่มกิเลส 7) อักโกธะ คือ ความไม่โกรธ 8) อวิหิงสา คือ ความไม่เบียดเบียน 9) ขันติ คือ ความอดทน 10) อวิโรธนะ คือ ความไม่คลาดจากธรรม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

พญาคันคากเป็นผู้ครองแผ่นดินที่ใช้หลักทศพิธราชธรรมยึดเป็นหลักธรรมในการปกครอง ทำให้ได้รับความเลื่อมใส เคารพนับถือ เทิดทูน นอบน้อมอย่างจริงใจและเต็มใจ เป็นบุคคลที่ควรบูชา ทศพิธราชธรรมทั้ง 10 ที่พญาคันคากยึดถือปฏิบัติ ได้แก่ 1) การให้ทานด้วยการช่วยเหลือประชาชนและสรรพสัตว์ทั้งหลาย ทานบำเพ็ญประโยชน์เพื่อมวลชน พญาคันคากเป็นผู้ให้และแบ่งปันปัจจัยแห่งชีวิตทั้งรูปธรรมและนามธรรม รูปธรรมในที่นี้คือให้วัตถุ สิ่งของ นามธรรมในที่นี้คือให้ความช่วยเหลือให้คำปรึกษา ให้ความคิดเห็น ให้ความรู้เพื่อช่วยกำจัดปัญหาให้หมดไป 2) การรักษาศีล ในที่นี้คือความประพฤติดีงาม สุจริต รักษาเกียรติยศเป็นตัวอย่างและเป็นที่เคารพนับถือของประชาชน ไม่ทำในเรื่องที่ถูกดูหมิ่นดูแคลน ในเรื่องพญาคันคากกระทำ ความดี ไม่แสดงความขลาดกลัวเมื่อเกิดภัย สามารถจัดการสิ่งต่างๆ รอบตัวให้อยู่ในภาวะสงบสุข สบายพญากฎได้ด้วยความประพฤติดีงามและสุจริต 3) การบริจาคด้วยการเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อความสุขส่วนรวม เพื่อความสงบสุขของประชาชนและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง ในเรื่องพญาคันคากครองคู่อยู่กับนางแก้วจากอูตรกฐทวีป นางที่พระอินทร์หามาให้ตามคำขอ พญาคันคากพร้อมสุขสมบูรณ์และสะดวกสบายแต่เมื่อสรรพชีวิตใหญ่น้อยที่ได้รับความเดือดร้อนจากภัยจากความแห้งแล้งที่พญากฎแลเลย พญาคันคากก็ยอมสละความสุขส่วนตัวด้วยการเตรียมทัพยกรบพญากฎ 4) ความซื่อตรง สุจริต จริงใจไม่หลอกลวง ในเรื่องพญาคันคากเป็นหน่อเนื้อเชื้อพระวงศ์ที่มีความซื่อตรงเห็นได้จากเมื่อครั้งที่ต้องการมีคู่แต่ในขณะนั้นมีสภาพเป็นคางคก พญาเอกราชและนางสีดา พ่อและแม่ไม่ขัดขวางแต่ยังไว้ก่อนเพื่อรอวันเวลาที่เหมาะสม วันที่พญาคันคากจะสำแดงบุญญาธิการ การตัดสินใจของพญาเอกราชและนางสีดาทำให้พญาคันคากเสียใจมาก ขมขื่นผิดหวังแต่ไม่ตอกชกตัวหรือใช้อำนาจใดใด ไม่ขัดคำสั่งของบิดามารดา 5) ความสุภาพอ่อนโยน พญาคันคากมีอัธยาศัย มีน้ำใจ ไม่เย่อหยิ่งหยาบคาย ไม่กระด้างถือตัว มีความสง่างาม กิริยาสุภาพแต่ประชาชนให้ความยำเกรง ในเรื่องพญาคันคากให้ความสำคัญกับผู้น้อยไม่ถือตัว ไม่ทอดทิ้งละเลย มองทุกสรรพชีวิตมีความสำคัญเป็นพันเฟืองตัวหนึ่งที่ทำให้โลกนี้สมดุล 6) ความเพียรหรือความวิริยะอุตสาหะ ไม่หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสำราญ ไม่ให้กิเลสครอบงำจิตใจ ระวังยับยั้งเข้มใจได้ ในเรื่องพญาคันคากเป็นนักปกครองที่ดี เมื่อมีภัยเกิดแก่บ้านเมืองก็พร้อมยอมสละความสุขสำราญ มุ่งมั่นหาทางขจัดปัญหาด้วยความสติปัญญา ด้วยความเพียรพยายามไม่ท้อถอย 7) ความไม่โกรธ ไม่เกรี้ยวกราด พญาคันคากตั้งอยู่ในความไม่โกรธจึงไม่เป็นเหตุให้ทำกรรมต่างๆ ทานมีเมตตาประจักษ์ ระวังความเคืองขุ่นด้วยใจสงบ ในเรื่องพญาคันคากทำรบพญากฎด้วยเหตุผลต้องการช่วยเหลือสรรพชีวิต ต้องการให้พญากฎไขว้ให้ไหลตกลง

บนพื้นโลก เพื่อขจัดปัญหาแผ่นดินแห้งแล้ง ทูรกันดาร พื้นที่การเกษตรจะได้กลับฟื้นคืนความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง ขณะที่ดำเนินการเจรจาและทำรบกันกับพญาแถน พญาคันคากไม่ได้รับหรือแสดงออกด้วยอารมณ์โกรธ 8) ความไม่เบียดเบียน ไม่บีบบังคับกดขี่ ไม่หลงอำนาจ ไม่ขาดความกรุณา ไม่หาเหตุเบียดเบียนประชาชน ในเรื่องพญาคันคากไม่ต้องการเบียดเบียนใคร ดังนั้นทุกสรรพชีวิตที่ร่วมในการรบพญาแถนต้องตายลงล้วนตายด้วยความเด็ดเดี่ยวและกล้าหาญ พญาคันคากมีใจเมตตากรุณาเป็นที่ตั้ง เห็นได้จากการชุบชีวิตสรรพชีวิตน้อยใหญ่ที่ตายกันเกลื่อนกลาดให้กลับคืนมีชีวิตอีกครั้ง 9) ความอดทน ไม่ท้อแท้ หดหวั่น ไม่ท้อถอย ไม่ละทิ้งกรรมที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม ระเบียบสติ รอคอยความสำเร็จด้วยใจอดทน ในเรื่องพญาคันคากไม่ละความพยายามในการรบกับพญาแถนในการรบระหว่างพญาคันคากและพญาแถนนั่นใช้ชั้นเชิงและกลยุทธ์ตลอดการรบสุดท้ายต้องชิงชัยกันด้วยการทำยุทธหัตถี 10) ความหนักแน่นเที่ยงธรรม ยึดมั่นในหลักคุณธรรมประจำใจ พญาคันคากวางองค์เป็นหลัก มีหนักแน่นในธรรม ไม่เอนเอียง ไม่หวั่นไหวเพราะถ้อยคำที่ตีร้าย มีความยุติธรรมและยึดหลักนิติธรรมซึ่งปกครองเมืองตามระเบียบแบบแผนหลักปกครองในเรื่องพญาคันคากมีความหนักแน่น ให้ความยุติธรรมกับสรรพชีวิตน้อยใหญ่ ยึดหลักนักปกครองที่ดี เมื่อเห็นว่าพญาแถนไม่มีความเที่ยงธรรม พญาคันคากจึงแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา ไม่เกรงกลัว และทำรบพญาแถน แทนผู้คนและสรรพสัตว์ทั้งหลาย แสดงให้เห็นกรรมดีอันโดดเด่นที่ทำให้เกิดคุณธรรม

หลักการปกครองเพื่อเป็นนักปกครองโดยธรรม

“จิตต์ ยสฺส น กมฺปติ” จิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม

พญาคันคากทำกรรมดีด้วยการยึดหลักทศพิธราชธรรมในการปกครอง บ้านเมืองสงบสุขได้ด้วยผู้นำมีจิตใจมั่นคง เข้มแข็งเป็นพื้นฐาน การปฏิบัติตนทางโลกสอดคล้องกับการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาที่ว่า จิตต์ ยสฺส น กมฺปติ แปลว่ามีจิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ ได้อ้างถึงมงคลชีวิต 38 ประการอันเป็นธรรมะที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้ในพระสูตรและในอภิธรรมปิฎก มงคลข้อที่ 35 ในกลุ่มที่ 10 ผลของผู้ปฏิบัติกรรมดีก่าจติกิเลสกล่าวคือ จิตใจไม่หวั่นไหวในโลกธรรมคือไม่หวั่นหรือกังวลใจว่าจะสูญเสียหรือประสบกับสิ่งที่ไม่พอใจ จิตใจมั่นคง แน่วแน่ เป็นอิสระไม่ตามอารมณ์ สำคัญคือรู้เท่าทันความเป็นไปของโลก สัตว์โลกต้องหมุนเวียนไปตามกรรม (สมมติ จินดาพิชฐาน, 2556)

พญาคันคากไม่หวั่นในอำนาจพญาแถน เข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้น เมื่อสรรพชีวิตเดือดร้อนกัน ถ้วนหน้าจึงทำกรรมดีช่วยขจัดปัญหาด้วยความเข้มแข็ง มั่นคง ไม่หวั่นไหว ตรงกันข้ามกับพญาแถนที่ปล่อยให้จิตใจหวั่นไหวในโลกธรรมทำให้กระทำอกุศลกรรม ก่อกรรมชั่วกับมวลสรรพชีวิต ใหญ่น้อย สาเหตุประการแรกเพราะพญาแถนหวั่นใจในโลกธรรมคือมีความกังวลใจว่าสูญเสียสิ่งที่เคยทำให้ชอบ ทำให้พอใจ เดิมพญาแถนเคยได้รับการยอมรับนับถือ ผู้คนแสดงความเคารพ เลื่อมใส บูชาแต่เมื่อพญาคันคากใกล้ชิดกับผู้คนมากกว่า คุณงามความดีเป็นที่ประจักษ์ พญาแถน จึงกลายเป็นบุคคลที่ถูกกลืน ผู้คนหันความสนใจไปเลื่อมใสศรัทธาพญาคันคากแทน สาเหตุประการที่สองพญาแถนหวั่นไหวคือจิตใจไม่มั่นคง ไม่แน่วแน่ จิตใจโน้มตามอารมณ์ ความไม่พึงใจบังเกิดมากขึ้นจนกลายเป็นความริษยาเมื่อเห็นพญาคันคากได้รับการยกย่อง เชิดชู ได้รับความรักและความเชื่อถือศรัทธาจากมวลมนุษย์ทำให้พญาแถนทำใจยอมรับความรู้สึกนี้ไม่ได้ เหตุประการที่สามคือหวั่นไหวในโลกธรรม 8 ซึ่งเป็นธรรมดาสำหรับโลก เรื่องของโลก เกิดแล้วหมุนเวียนไปตามความเป็นไปของโลก โลกธรรม 8 แบ่งได้ 2 ประการ ดังนี้ 1) อิฏฐารมณ์ คือ สิ่งที่น่าปรารถนา ประกอบด้วย ลาภ ยศ สรรเสริญ และความสุข 2) อนิฏฐารมณ์ คือ สิ่งที่ไม่น่าปรารถนา ประกอบด้วย เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา และความทุกข์ อาจกล่าวได้ว่า โลกธรรมทั้ง 8 เป็นสาเหตุที่ทำให้จิตใจแปรปรวนตามสภาพ ดังนั้นเมื่อพญาแถนเกิดความรู้สึกแปรปรวนทางจิตใจ ความต้องการในลาภ ยศ สรรเสริญและความสุข ไม่ได้รับตรงกันข้ามสิ่งที่เกิดขึ้นและมีผลต่อพญาแถนในสถานะที่ดำรงอยู่นั้นคือ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ผู้คนนินทา เกิดความทุกข์ เหล่านี้คือสาเหตุแห่งกรรมที่ทำให้พญาแถนเป็นทุกข์ไม่อาจทำใจยอมรับในหลักพุทธธรรมโลกธรรมทั้ง 8 ซึ่งเป็นธรรมดาโลกที่ต้องมีการหมุนเวียนเปลี่ยนแปลง เมื่อยอมรับไม่ได้ ใจเป็นทุกข์เพราะเกิดจากจิตใจหวั่นไหวในโลกธรรม จึงเป็นมูลเหตุให้พญาแถนก่อกรรมทำร้ายมวลมนุษย์ด้วยเจตนา สะทอนให้เห็นว่าพญาแถนอยู่ในสถานะเหมือนมนุษย์ แต่ก็ยังมีกิเลสเหมือนคนทั่วไป ไม่อาจเข้าใจตามความเป็นจริง รู้ไม่เท่าทันธรรมดาโลก เกิดความลุ่มหลงมัวเมาในอำนาจ ปลอบให้โลกธรรมเข้าครอบงำจิตใจ จึงไม่อาจพ้นจากผลกรรมที่ได้รับนั่นคือทุกข์

กรรมทำให้สิ้นได้อย่างไร พระเทพเวที (ประยูร ธมฺมปญฺโญ) ได้กล่าวถึงกรรมที่ทำแล้วไม่ให้เกิดมีกรรม กรรมที่ทำให้สิ้นกรรม ได้แก่การปฏิบัติตามหลักการที่นำไปสู่จุดหมายสูงสุดของพุทธธรรม คือ ยึดหลักมรรคมงคล 8 ในการดำเนินชีวิต ซึ่งอาจจะจัดเป็นข้อปฏิบัติที่เรียกว่า ไตรสิกขา ประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นหลักยึดในการดำเนินชีวิต เป็นการกระทำเพื่อละเว้นกรรม เป็นการปฏิบัติด้วยความตั้งใจ อาจกล่าวได้ว่าเป็นแนวความคิดในการปฏิบัติที่จะ

ไม่ให้เกิดกรรมที่เกิดจาก โลภะ โทสะ และโมหะ ในหลักธรรมคำสอนแห่งพระพุทธศาสนาสอนว่ากรรมเก่าเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการแห่งเหตุปัจจัย คนจะต้องรู้เท่าทันตามเป็นจริงเพื่อเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติตนได้ถูกต้อง คนจะหมดทุกข์ได้ด้วยการทำกรรม แต่เป็นการกระทำอย่างถูกต้องซึ่งทำให้ไม่มีกรรมเกิดขึ้นและจึงทำให้กรรมหมดไปดังนั้นเพื่อทำให้กรรมกลายเป็นศูนย์แทนที่จะหยุดนิ่งหรืออยู่เฉย ผู้ปฏิบัติตามหลักการของพุทธธรรมจึงยังต้องเพียรพยายามทำอย่างเอาจริงเอาจัง แต่เป็นการกระทำหรือปฏิบัติด้วยปัญญาที่รู้เข้าใจตามเป็นจริง ซึ่งทำให้ปลอดโปร่งเป็นอิสระ พ้นจากการกระทำไปตามอำนาจของการของตัณหาที่เข้ามาช่วยวิชาชักพาคนให้รันทะยานไป เมื่อไม่มีตัณหา เมื่อปราศจากโลภะ โทสะ โมหะ ก็ไม่เกิดกรรมที่จะก่อผลต่อเนื่องผูกมัดชีวิตจิตใจ ชีวิตที่เคยเป็นอยู่อย่างทาสรับใช้ที่คอยทำตามคําสั่งการของตัณหาก็ก็นั่นมาสู่ความมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญาที่ทำให้เป็นนายของการกระทำอย่างเป็นไทแก่ตน (พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต), 2531)

เรื่องราวของกรรมและผลกรรมสะท้อนคิดได้ว่าการแก้ไขที่จะทำให้สิ้นทุกข์ได้ดีที่สุดคือการการทำให้ยอมรับสภาพความเป็นจริง ไม่หวั่นไหว กล้าเผชิญ รู้จักยับยั้งชั่งใจไม่ปล่อยให้ผัสสะหรืออายตนะทั้งภายในและภายนอกมีความหมายจะเปลื้องทุกข์ลงได้ สุวณฺณ จันทรจํานงกล่าวถึงกฎแห่งกรรมช่วยให้เราเชื่อมั่นในศักยภาพและความรับผิดชอบที่มีต่อตนเองและสังคม สอนให้เรา มีความรับผิดชอบหน้าที่ สอนให้ทำกรรมดี ละเว้นในการทำที่ไม่ดี มีความเมตตากรุณาเพราะกฎแห่งกรรมสอนให้เราเชื่อและมั่นใจในศักยภาพที่มีติดตัวมากับมนุษย์ทุกคนในการพัฒนาตนเองเพื่อสร้างความดีงามให้กับโลก (สุวณฺณ จันทรจํานง, 2547)

พญาคันคากเลือกกระทำกรรมดี ดำรงทศพิธราชธรรมในการปกครองบ้านเมืองจึงได้รับความเลื่อมใส ศรัทธา ยกย่องจากมนุษย์ ทั้งยังประพฤติปฏิบัติตามแนวมงคล 38 ข้อที่ 23 ว่าด้วยความอ่อนน้อม ตรงกันข้ามกับพญาเถนที่ไม่ประพฤติปฏิบัติตามแนวมงคล 38 ข้อที่ 24 เรื่องความสันโดษ พญาเถนไม่รู้จักเพียงพอ อยากได้สิ่งอื่น อยากได้เกินกำลัง ไม่ยอมเสียสละประโยชน์แก่ผู้อื่น ตรงกันข้ามปล่อยให้จิตใจหวั่นไหวในโลกธรรม ยึดติดในลาภ ยศ สรรเสริญและความสุข จิตใจขาดความมั่นคง กลัวความสูญเสียศรัทธา มัวเมาลุ่มหลงในอำนาจวาสนา ปล่อยให้โลกธรรมทั้ง 8 เข้าครอบงำจิตใจ จิตจึงก่ออกุศลและกระทำอกุศลกรรมทั้งโลภะ โทสะ โมหะ จึงได้รับในสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ผู้คนนิทา ทำให้เกิดความทุกข์ใจ กรรมที่เกิดขึ้นแก้ไขได้หรือไม่เพียงทำให้ยอมรับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น รู้เท่าตนเอง ไม่อยากได้เกินกำลัง ยอมสละให้ผู้อื่นหากเห็นประโยชน์ จัดระเบียบจิตใจไม่ให้หวั่นไหวในโลกธรรม ทำให้ยอมรับให้ได้ว่าทุกสิ่งเป็นไปตามธรรมดาโลก หมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไป พึงปฏิบัติมงคลชีวิตทำให้ผัสสะหมดความหมาย

ลง กระทำกุศลกรรม (กรรมดี) ทั้ง กาย วาจา ใจ ดำเนินชีวิตอย่างผู้รู้เท่าทันกรรม พระเทพเวที (ประยุทธิ์ ปยุตโต) กล่าวว่าเมื่อมองให้เข้าถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง ผู้ประกอบกรรมดีย่อมไม่ติดอยู่เพียงขั้นที่มุ่งหวังผลอันเป็นโลกธรรม ได้แก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ตอบสนองแก่ตน เพราะกุศลกรรมที่แท้จริงเกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ เขาจึงทำกรรมด้วยจาคะ สละอกุศลในใจและแผ่แผ่เกื้อกูลผู้อื่น ทำกรรมด้วยความเมตตากรุณา ช่วยคนอื่นให้พ้นทุกข์และสนับสนุนความอยู่ร่วมกันโดยสงบสุขมีไมตรี ทำกรรมด้วยปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เพื่อให้ธรรมแพร่หลายครองใจคนและครองสังคม ซึ่งจัดได้ว่าเป็นกรรมขั้นสูงสุด คือ กรรมที่เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม (พระเทพเวที (ประยุทธิ์ ปยุตโต), 2531)

บทสรุป

พญาคันคากเป็นบุคคลที่ยึดถือแนวทางพุทธธรรมที่นำไปสู่หนทางสิ้นกรรม ทำกรรมดีด้วยยึดหลักคุณธรรมทศพิธราชธรรมในการปกครองบ้านเมือง สละอกุศล ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยจิตเมตตา สนับสนุนให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ทำความเข้าใจตามความเป็นจริงและความเป็นไปของโลก ท่านเป็นนักปกครองที่ดี ทั้งครองตน ครองคน และครองเมือง มूलเหตุแห่งกรรมดีที่กระทำส่งผลให้พญาคันคากยังคงครองใจคนท้องถิ่นอีสาน ได้รับความเลื่อมใสศรัทธา จึงกลายเป็นตำนานความเชื่อที่เล่าสืบขาน เป็นที่มาของประเพณีบุญบั้งไฟซึ่งยังคงยึดถือปฏิบัติกันแพร่หลายในภาคอีสาน และคนในท้องถิ่นยังคงปฏิบัติต่อๆ มาสืบทอดชั่วลูกชั่วหลาน อาจกล่าวได้ว่า “พญาคันคาก” เป็นนิทานครองใจ

รายการอ้างอิง

- ดอกแก้ว. *ผลแห่งกรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา*. สืบค้น 17 มิถุนายน 2562, จาก pioneer.netserv.chula.ac.th/~sprapant/Buddhism/Past_deeds.htm
- ไทยรัฐออนไลน์. (2562, 18 มิถุนายน). www.thairath.co.th/content/348596 สืบค้น 18 มิถุนายน 2562
- พุทธทาสภิกขุ. (2548). *เรื่องกรรมในมุมมองของพุทธทาส*. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย.
- _____. (2562). *ทศพิธราชธรรม*. สืบค้น 22 มิถุนายน 2562. จาก www.goodlifeupdate.com/healthy-mind/124986
- พระเทพเวที (ประยุทธิ์ ปยุตโต). (2531). *กรรมตามนัยแห่งพุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ปจำกัด.

มูลนิธิอุทกศึกษานานาชาติ. (2562). เจ้าหญิงโรหิณี. www.uttayarndham.org/triptaka-mp3-files-individual-track/2688/เจ้าหญิงโรหิณี

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2544. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

วสิน อินทสระ. (2555). หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมดา.

สมดี จินดาพิษฐาน. (2556). มงคลชีวิต 38 ประการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อูษาการพิมพ์.

สม สุจิรา. (2550). ศาสตร์แห่งการรู้ทันตนเอง. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิเคชั่น.

สุกัญญา ภัทรราชย์. (2538). วรรณคดีท้องถิ่นพิจ. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กรุงเทพฯ.

สุวัฒน์ จันทระจาง. (2547). หนังสือแก่นพุทธธรรมฉบับอังกฤษ-ไทย. กรุงเทพฯ: ตาพับลิเคชั่น จำกัด.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2559). พญาคันคาก. สืบค้น 19 มิถุนายน 2562, จาก www.matichonweekly.com/scoop/article_9785

_____. (2562). พญาคันคาก. สืบค้น 16 มิถุนายน 2562, จาก www.matichon.co.th/news-monitor/news_135189

_____. (2562). พญาคันคาก. สืบค้น 19 มิถุนายน 2562, จาก www.matichon.co.th/columnists/news_136248